

Martin Hansson, *Det medeltida Småland. En arkeologisk guidebok.* Lund: Historiska media 2008. 251 sidor.

Lundaförlaget Historiska media har sedan en tid givit ut historiska guideböcker om svenska landskap, eller rättare sagt landskap som idag är svenska. Tidigare nummer innefattar Västergötland, Skåne och Östergötland, och fler är på väg. Nu har turen kommit till Småland. Författaren Martin Hansson är verksam som avdelningschef vid Smålands museum och har en lång rad medeltidsarkeologiska studier bakom sig.

En handbok av det här snittet har mig veterligen inte publicerats tidigare. Layouten är attraktiv, och valet av illustrationer lämnar föga övrigt att önska. Bildmaterialet är genomgående i färg, och kompletteras med kartor och rekonstruktionsteckningar. På pärmarnas insidor finns en karta över Småland med de i boken behandlade platserna markerade. Dock är kartan inte tillräckligt detaljerad för att läsaren skall ha möjlighet att hitta till de flesta platserna utan tillgång till annan information. En god bilatlas kan säkerligen hjälpa den intresserade fram till alla de kyrkor, borgruiner och övergivna städer som passerar revy, men för avsidens belägna sevärdheter hade man ofta önskat lite mer konkret vägvisning.

Som läsare slås man av att landskapet framstår som precis så oenhetligt som dess namn antyder. Kyrkobygge, boplatzmönster och ekonomiska aktiviteter visar tydliga skillnader från region till region. Samtidigt finns det drag som skiljer ut Småland från de omgivande landskapen. Småskaligheten i bosättningsmönster är ett sådant drag, med odlingsmarker omgivna av skog. Boplatserna var i allmänhet små, med ensamgårdar och byar som kanske bestod av tre-fyra gårdar. Likväl var det medeltida Småland inte statiskt. Den nya teknik och det fördelaktiga klimat som gjorde den europeiska högmedeltiden till en dynamisk och expansiv fas gäller också de små länderna. Det förekom en intensiv röjning och nyodling under vikingatid och tiden fram till 1300.

Martin Hansson har medvetet avstått från att skissa Smålands politiska historia under medeltiden för att istället koncentrera sig på materiell kultur och socioekonomiska förhållanden. Man får till exempel inte veta hur Småland kom att integreras i det svenska medeltida kungariket. Hans guide är indelad i tre långa kapitel som behandlar bosättningar och borgar, städer samt kyrkor och kloster. Varje kapitel inleds med en allmän diskussion om den arkeologiska fyndbilderna och historiska slutsatser som kan dras därav, varpå ett urval fysiska lämningar beskrivs. Trots att mycket revs under 1800-talet kan Småland fortfarande stoltsera med ett stort antal stenkyrkor med anor tillbaka till 1100- och 1200-talen, och även några träkyrkor. Ett antal borganläggningar i sten vittnar om det talrika frälse som var bosatt i landskapet, som ur den synvinkeln inte verkar så marginellt som gärna antas. Det överlevande medeltida arvet i övrigt är intresseväckande men just inte spektakulärt. Man letar i de flesta fall förgäves efter synliga rester i de få medeltida städerna. Städer som Kalmar och Jönköping har flyttats i tidigmodern tid, vilket lett till att äldre byggnader helt förstörts, och i Växjö har upprepade härjningar och bränder suddat ut stadens gamla karaktär.

På det hela taget är Hanssons bok läsvänlig och informativ. Kanske kan man ändå sätta frågetecken för hans val att inte ge läsaren åtminstone en översiktlig allmän historik över

landskapet. När det kommer till beskrivningar av enskilda borgar, städer och kyrkor hänvisas flitigt till kungar, biskopar och frälseläkter. För den som inte redan besitter en grundläggande kunskap om nordisk medeltid torde dessa namn och sammanhang te sig förvirrande utan en genomgång av de viktigaste händelserna i Smålands medeltidshistoria.

Hans Hägerdal